

Tuncer Bulutay ile Söyleşi

Senem Mallı*

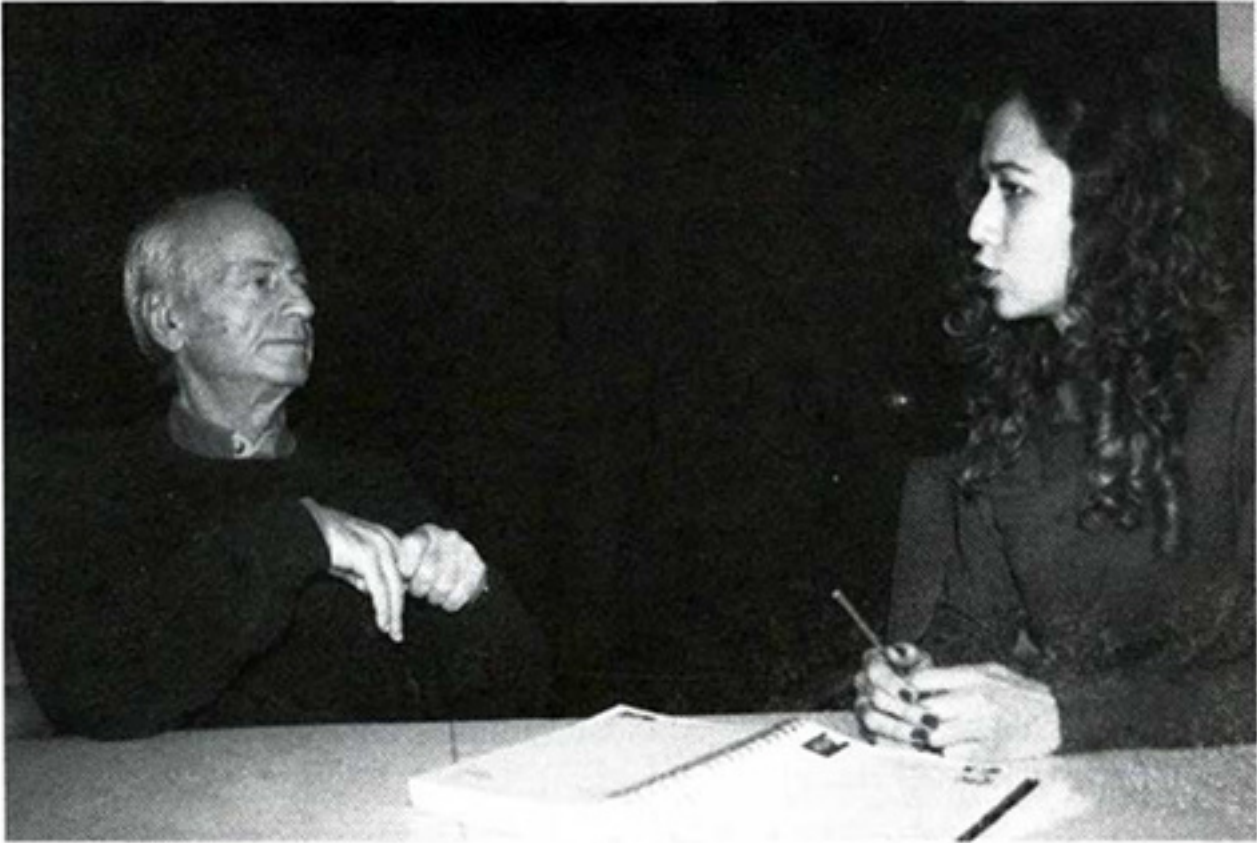
-Hocam, genç öğrenciler sizi yakından tanıma fırsatı bulamadılar; biraz kendinizden bahsedebilir misiniz?

Trabzon'da 1934 yılında doğdum. İlk ve orta öğrenimimi bu sevgili kentimde gördüm. 1953 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girdim, 1957 yılında mezun oldum. Burslu öğrenci olduğum için önce Maliye Bakanlığı'nda memur olarak atandım. Oysa, mezun olduktan hemen sonra Fakülte'de asistanlık sınavını kazanmıştım. Asistanlığa atanabilmem için Maliye Bakanlığı'nın transfer olayını onaylaması, yani "muvafakat" etmesi gerekiyordu. Bu onay biraz gecikti. Dolayısıyla, Fakülte'de fiilen 1957'de, resmen 1958'de asistan oldum. (Aynı durum bazı asistan arkadaşlarım için de geçerliydi.) Fakülte'de doktor, doçent, profesör oldum. Sıkıyönetimce 1983'te üniversiteden uzaklaştırılıncaya kadar Fakülte'de öğretim üyeliğimi sürdürdüm.

-Okuldan uzaklaştırıldıktan sonra ne yaptınız hocam?

Öğretim üyeliğim sona erdirildikten sonra bazı uluslararası kuruluşlara bilimsel raporlar hazırladım. OECD ile ilişkim kısa ve önemsiz oldu. FAO'ya tarımla ilgili bir rapor hazırladım. Asıl çalışmam kabaca 10 yıl kadar süren ILO danışmanlığımdır. Bu sürede çeşitli konferanslar düzenledim, rapor ve makaleler yazdım, kitaplar derledim. Derleyicisi olduğum kitaplar DİE (şimdi TÜİK) tarafından yayınlandı.

* SBF, Maliye Bölümü Dördüncü Sınıf Öğrencisi

-Nasıl bir aileden geliyorsunuz, örneğin aralarında akademisyenler var mıydı?

İstiklâl Savaşı gazisi olan babam, o zamanlar ünlü bir öğretim kurumu olan Halkalı Yüksek Tarım Okulu'ndan mezun; savaş sonrasında İtalya'da ihtisas yapmış, çalışma yaşamını Trabzon'da geçirmiş bir memurdu. Annem, genellikle her ailede olduğu gibi, üzerimde çok yoğun, değerli, sevgi dolu emeği olan bir ev hanımı idi. İki erkek ve bir kız kardeşim vardır. Erkek kardeşlerim İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun inşaat ve makine mühendisleridir. Kız kardeşim Arnavutköy Amerikan Kız Koleji mezunudur. Eşimle 40 yılı aşkın bir süredir evliyim. Kendisi Arnavutköy Amerikan Kız Koleji ve İstanbul Hukuk Fakültesi mezunudur.

-Peki akademik yaşama nasıl başladınız? Niye Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni seçtiniz?

Bu sorunuzu geniş bir açıdan bakarak değerlendirmeye çalışayım. Birçok uzmanın vurguladığı gibi, insanın yetenekleri geniş ölçüde ilk bebeklik ve çocukluk aşamalarında belirlenir. Beyinde nöron ilişkilerinin yaratılması, beyinin gelişmesi bu çağlarda çok yoğundur. Bu aşamada kişinin beyninin, genetiğinin etkisi elbette vardır. Ama, bildiğim kadarıyla, daha baskın etken çevre koşullarıdır. Tabii, bu genetik ve çevre etkileri birbirleriyle karşılıklı etkileşim içinde oluşur.

Bu olguları doğrulayan, çevre etkisinin önemini gösteren bir önemli olgu Flynn etkisidir. Son yıllarda ağırlık kazanan bu etkiye göre, insanlığın IQ (zeka testi) düzeyi kabaca her 10 yılda 3 puan civarında artmaktadır. Kaba bir değerlendirme yapmakta sakınca yoksa, bunun anlamı, 200 yıl öncesinde insan türünün zeka düzeyinin bu ölçüte göre geri zekalılık seviyesinde olduğudur. IQ ölçütünün çok eleştirildiği bilinmektedir. Benim de eski çalışmalarımın beri katıldığım bu eleştirilere önceleri duygusal zeka, günümüzde zeka yerine akılcı ölçütler eklenmiştir.

Bunları insanların, özellikle yetersiz koşullarda dünyaya gelmiş ve yaşıyor olanların, kapasitelerini geliştirme olanağını bulamayanların, hatta kapasitelerinin ne olduğunu bilmeyenlerin seçimlerinin ne denli yetersiz ve sınırlı olduğunu vurgulamak için söylüyorum. Bu sınırlılıklara karşın Batı dünyasına, A.B.D.'ye egemen olan Neoklasik İktisat Kuramı tercihlere, seçimlere, ençoklaştırmaya dayanır.

Bilindiği gibi, 1960'ların sonlarından, 1970'lerden beri bu iktisat anlayışında akılcı beklentiler yaklaşımı büyük bir rol oynar hale gelmiştir. Bu yaklaşıma göre, piyasa oyuncuları yalnızca seçimlerinde değil, bütün kararlarında ileriye iyi görür, akıllı biçimde davranır. Tabii, oyuncular bütçe sınırları içinde hareket eder. Ama bu sınırların büyük çoğunluk için bütün seçimleri çok dar bir alanla sınırladığı, adeta yok ettiği gözardı edilir.

Genil (makro) ekonomi alanında Keynesci yaklaşımlarla klasik, sağcı görüşleri birleştiren sentezler oluşturulmuştur. Bunlardan sonuncusu olan sentez Devingen Olasılıklı Genel Denge (DSGE) modeli çerçevesinde oluşturulmaktadır. Model genellikle sağcı iktisadın ilkelerini esas almakta, ama Keynesci iktisadın nominal katılıkları, işgücü ve mal piyasalarındaki rekabet dışı, tekelci durumları da içerebilmektedir. (Bir çalışmamda bu sağcı görüşleri ve DSGE modelini inceleyip eleştiriyorum.)

Bu açıklamalarım ışığında ve 1940'lı, 1950'li yıllardaki haber ve iletişim olanaklarının çok sınırlı olan ortamında, benim S.B.F.'yi seçişimin pek bilinçli olmadığı kolayca anlaşılır. Oysa, anlattığım geçmişimle ayrıcalıklı sayılabilecek bir konumdaydım. O zamanlar sinemalarda filmlerden önce kısa haberler verilirdi. Onlardan birinde yer alan Fakülte'nin bir inek bayramı töreninden çok etkilendiğimi anımsıyorum. Ayrıca, valilerin saygın bir imajı vardı; bir kaymakamı da görmüştüm.

Seçimimin en bilinçli yanı, lise son sınıfta felsefeye büyük ilgi duymamdı. Trabzon'un eski şehir kitaplığında bulunan Eflatun'un diyaloglarını büyük bir zevkle okumuştum. Bu eğilime daha uygun fakülteler, tabii, edebiyat fakülteleriydi. Ama o yıllarda S.B.F. daha itibardaydı, sınav yapıp burs veriyordu.

Sizin zamanınızda kimler vardı İktisat bölümünde?

Önce 1960'lı yılların başlarında Fakülte binalarının büyük bir tamirden geçtiğini belirtmeliyim. Dolayısıyla, önceki bina yapısı çok değişmiştir. Bizim sınıflarımız günümüz Fakülte binasının üst katındaydı, yurt Fakülte'nin içindeydi. Hocaların oturduğu odalar ve oda biçimleri farklıydı.

Bu tamirin beni etkileyen önemli bir sonucunu belirtmek isterim. Ben Fakülte'de ders vermeye 1962-1963 döneminde, ünlü ve ürkütücü Küba bunalımının yaşandığı günlerde başlamıştım. O günlerde Fakülte'de tamirat devam etmekteydi; derslik bulmakta güçlük çekiliyordu. O ortamda, çok kalabalık olan birinci sınıfa ilk dersimi Hukuk Fakültesi'nin konferans salonunda verdim.

O zamanlarda İktisat ve Maliye Bölümü'nün asistan ve öğretim üyeleri Maliye Enstitüsü'nde otururlardı. Bu enstitü bugünkü dekanlığın karşısındaki alanda yer alırdı; iki ayrı, biri büyük diğeri daha küçük salondan oluşurdu. Salonlarda, belleğim beni yanıltmıyorsa, şu kişiler otururduk:

Fadıl Hakkı Sur (enstitü başkanı), Bedri Gürsoy, Aziz Köklü, Cahit Talas, Sadun Aren, Reşat Aktan, Nejat Bengül, İsmail Türk, Atilla Karaosmanoğlu, Orhan Türkay, Baran Tuncer, Özhan Uluatam, Necdet Serin, Üren Arsan, ben, Korkut Boratav, Bilsay Kuruç, Uğur Korum, Erden Öney. İki Amerikalıyı, Hyman ve Wasserman'ı da hatırlıyorum.

Bu ortamda, saydığım hoca ve arkadaşarımdan çok şey öğrendim. Fakülte'de Siyaset ve İdari Bilimler, Dış İlişkiler, İskan ve Şehircilik, İşletme Enstitüleri de vardı. Bütün bu enstitü üyelerini bugün özlem ve sevgiyle anıyorum. Onlardan da çok olumlu bilgiler, yaklaşım biçimleri, saygın davranış ve tutumlar öğrendim.

Mülkiye'nin o zamanki ortamı nasıldı? Bunu siyasal ve akademik açıdan soruyorum hocam.

Dünyada bazı dönemlerde bir aydınlar grubu oluşur. Örneğin, İskoçya'da D.Hume ve A.Smith gibi düşünürlerin yer aldığı bir çevre, ortam ortaya çıkmıştır. Bu çevre sonraki gelişmelerde, Sanayi Devrimi üzerinde önemli etki yaratmıştır.

Bu çevrelerden biri, birçok alanda çok etkin olanı 1930'larda Viyana'da ortaya çıkan düşünme, aydınlanma dönemidir. Bu çerçevede yetişen düşünürler Birinci Dünya Savaşı sonrası bilim ve kültür ortamında çok etkin olmuşlardır. İşin ilginç yanı, bu çevrenin başlangıç aşamasını oluşturan "logical positivism" denilen yöntem anlayışı çok kusurlu, bence de geçersizdir.

Türkiye'de de yüksek okullarda, üniversitelerde böyle aydınlık odaklar oluşmuştur. Bunlardan biri 19. yüzyılda Tıbbiye Mektebi'nde gerçekleşmiştir.

Sonra, Cumhuriyet döneminde Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nde güçlü bir bilim çevresi oluşmuştur. Bunlara başkaları, örneğin İstanbul Üniversitesi'nde 1930-1940'larda yabancıların yarattığı çevreler de eklenebilir.

Bence, 1950-1970 döneminde Mülkiye'de de böyle bir çevre ortaya çıkmıştır. Ankara Üniversitesi'ndeki belirtilen iki çevre arasında önemli bir fark vardır: Dil Tarih'teki çevrenin yıkılışında, yıkma etkinliği içinde yer alanlar arasında üniversite öğrencileri de vardır. Mülkiye'de ise öğrenciler yıkılışa tümüyle karşıdır.

Mülkiye'de böyle bir çevrenin, ortamın oluşmasının kanımca şu nedenleri vardır: i) Türkiye Anglo-Sakson dünyaya açılmış; daha önemlisi, çok-partili yaşamı benimsemiştir. ii) Çok-partili demokrasi ortamında Fakülte muhalefete geçmiştir. iii) Siyasal Bilgiler Okulu Fakülte olmuştur. iv) Fakülte olma okulun niteliğini, olanaklarını, bakış açısını önemli ölçülerde değiştirmiştir.

Bu son noktayla ilgili şu hususlar da belirtilmelidir: Bu geçişte, o zamanda Fakülte'nin başında bulunan hoca kuşağı yeni, genç asistanların önüne engel koymamış; tersine, onların her yeniliği benimseyip Fakülte'ye getirmelerine destek olmuştur. Dolayısıyla, her yerde söylediğim gibi, bu kuşağın sözkonusu çevrenin oluşmasında büyük katkısı vardır. Benim akademik yaşamım üzerindeki etkisi yönünden o kuşağın iki üyesini özellikle şükranla belirtmek isterim: Sadun Aren ve Nejat Bengül.

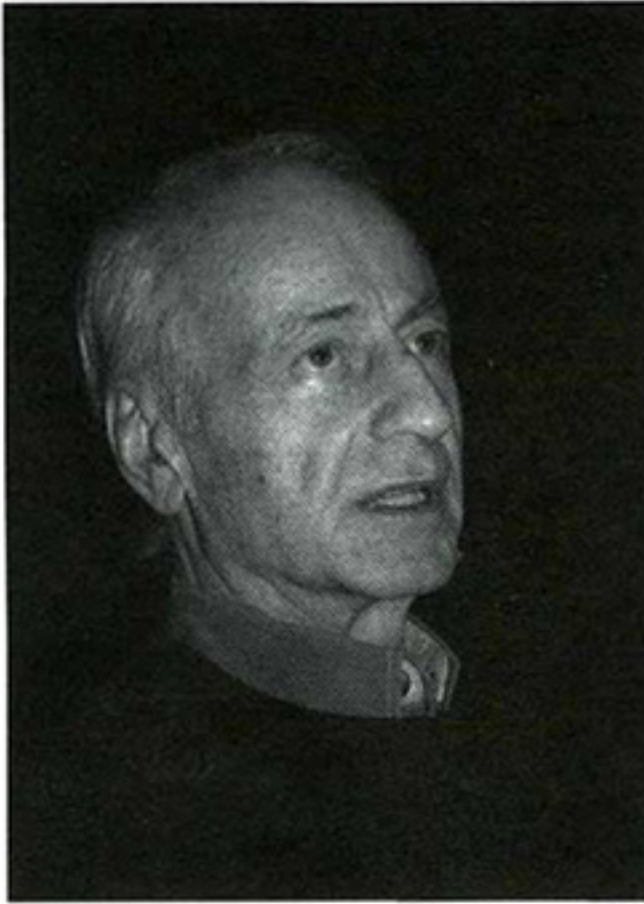
Fakülte'de muhalefet eğilimi 1950'li dönemin ikinci yarısında, özellikle 1957 seçimleri sonrasında yoğunluk kazanmıştır. Bu muhalefetin temel nedeni de Demokrat Parti'nin giderek artan demokrasi karşıtı politikalarıydı. Demokrat Parti'nin bu dönemi, 27 Mayıs darbesinin bazı yanlış ve haksız politikaları, özellikle başbakan ve iki bakanın asılmaları gibi vahşi uygulamaları nedenleriyle, bugünden bakışla demokrasi yılları gibi görülür. Ben yaşadığım o 1950'li yılların siyasal ortamının demokrasiden çok uzak olduğu görüşündeyim. Örneğin, o dönemde, daha öncesinde de olduğu gibi, solcu görüşler tümüyle yasaktı; Marx'ın ismi bile ağıza alınamazdı.

Muhalefet zaman içinde değişmelere uğradı. 1950-1960 muhalefeti çok dar ve sınırlıydı. Bu dar anlayışta, Fakülte'de öğretim üyeleri arasında geniş bir birliktelik vardı. O yılların çok önemli bir yayın ve muhalefet organı olan "Forum" dergisinin yazarları içinde Fakültemizin öğretim üyeleri egemendi.

Sonra, 1960 sonrasında öğretim üyeleri arasındaki bu birliktelik yok oldu; giderek sağda ve solda kutuplaşmalar artarak yoğunlaştı. Ama 1960'lı yıllar her açıdan, özellikle sağlıklı tartışmalar açısından, Türkiye'de olduğu gibi Mülkiye'de

de çok olumlu bir dönemdi. Dışalım yerine geçen (ithal ikameci) sanayiye dayanan kalkınma planlarının uygulandığı bu yıllar iktisadi açıdan da çok başarılı oldu. Bu gelişmede yurt dışında çalışan işçilerimizin gönderdiği dövizlerin büyük katkısı olmuştur.

Mülkiye'nin 1960'lı yıllarının pek üzerinde durulmayan önemli bir özelliğine de dikkat çekmek isterim. Fakültemizde öğrenciler büyük çoğunlukla sol cephede yer alıyordu, ama tabii, sağcı öğrenciler de vardı ve bunlar sağlıklı akademik tartışma ortamında gelişebiliyorlardı. Vurgulamak istediğim, sağcı tarafta yer alan bu öğrencilerimizin, sayılarına oranla büyük bir ağırlıkla siyasal alanda başarılı olmalarıdır. Bunların arasında bir başbakan ve çeşitli bakanlar vardır.

Aynı yıllar akademik ortam yönünden de çok sağlıklıydı. Çeşitli yerlerde açıklayıp yazdığım gibi, karşıt görüşlerden yararlanamayan ya da yararlanmayan kişiler, özellikle bilimadamları büyük bir kayba uğrarlar. O zamanlarda Fakültemizde var olan farklı görüşler, sağcı bakış açıları benim ve bizlerin bu kayıplara uğramamızı engellemiştir.

Fakültemizin diğer bir özelliği farklı disiplinleri kapsamıydı. Bizim kuşak dördüncü sınıfa kadar ortak ders görür, son sınıfta bölümlere (şubelere) ayrılırdık. Bizden sonraki sınıfta ayrılma üçüncü sınıfta oldu. Bu durum çeşitli bilim dallarının görüşlerinden yararlanmamıza olanak veriyordu. Böylece insan olgulara, olaylara belirli, sabit bir atgözlüğüyle

bakmaktan kurtuluyor, çeşitlenip zenginleşiyordu. Bu yöndeki etki ve katkıları nedeniyle diğer bölümlerdeki arkadaşarımdan çok şey öğrendim.

Diğer bir önemli katkı, bizden genç arkadaşlarımızın Mülkiye'ye getirdikleri büyük güç ve kapasitedir. Ben genç arkadaşarımdan, özellikle yakın ilişki içinde bulunduğum asistanlarımdan çok şey öğrendim. Daha önemlisi, onların ulaştığı yüksek bilgi ve kalite düzeyi benim bilgi düzeyimi, kendi bilgime güvenimi çok yükseltti.

Son olarak, öğrencilerimizin birinci sınıf kalitesini belirtmeliyim. Onların yüksek zeka ve bilinç düzeyi karşısında mahcup durumlara düşmemek istencesinin çalışmalarımın yoğunluğunu çok arttırdığını, dolayısıyla bilgimi çok geliştirdiğini bugün zevkle anımsıyorum. Anlamlı soruları beni daima düşündürdü, bana kalıplaşmış bilgilerin büyük zararını öğretti.

Sonraki 1970’li yıllarda çok aşırılışıp şiddetlenen ve parçalara (fraksiyonlara) ayrılan öğrenci hareketlerine sürekli karşı çıkmış, onları oluşacak tehlikelere karşı elimden geldiğince uyarılmışım. Ama 12 Eylül 1980 sonrasında birçok öğrencinin uğradığı işkencelerden dehşete düştüm. Bu öğrenciler içinde birçok birinci sınıf yeteneğin, insanın yok olması bana bugün de acı veriyor. Geçen yıl bu öğrencilerden bir kısmının bana layık gördükleri ödül beni çok mutlu etti.

12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde neler yaşadınız?

Önce bir bakışsızlığa dikkat çekeyim. Türkiye Cumhuriyeti kökleri çok eskilere, özellikle de 19. yüzyıl Osmanlı dönemine dayanan, içinde bürokrasinin ve ordunun büyük bir ağırlığının olduğu bir olgudur. Bu Cumhuriyet yönetimi 1946 yılında kendi istencesiyle çok-partili yaşama geçmiş, iktidardaki güç 1950 yılında rakip bir partiye iktidarı verebilmiştir. Bu, Cumhuriyet’in demokrasiyi toplumun doğal bir yaşam biçimi olarak seçtiğinin kanıtıdır. Bu olguyu destekleyen diğer bir nokta, darbelerin geçici niteliğidir. Bu çok önemli, belirleyici olgu genellikle gözardı edilir, tek yanlı olarak darbeler vurgulanır. Dikkat çekmek istediğim bu bakışsızlıktır.

Darbelerde, özellikle 12 Eylül 1980 darbesinde büyük haksızlıkların, acıların yaşandığı bilinmektedir. Bunlara karşı çıkılması da haklıdır. Ama 1950’deki özgür demokrasiye geçiş olayı da anımsanmalıdır. Söylediğim gibi, bu olay Türk toplumu için demokrasinin esas yaşam biçimi olduğunu gösterir. Yapılması gereken, bu demokrasiyi daha geniş insan haklarıyla, çağdaş hukuk düzenlemeleriyle, gelişmelerden yararlanamayan düşük gelirli kesimlerin çıkarına reformlarla daha da geliştirmektir.

Sorunuzda yer almayan önceki darbeden başlayayım. Ben, belirttiğim gibi, askeri darbelerden eskiden beri karşıyım. İyi anımsıyorum, 27 Mayıs 1960 darbesine de, özellikle darbe geleneğini oluşturacağı düşüncesiyle karşı oldum. Yalnız, bu darbe sonucunda önemli, olumlu birçok gelişmenin yaşandığını düşünüyorum. Çünkü, yukarıda da belirttiğim gibi, Demokrat Parti dönemi, özellikle bu dönemin 1957 seçimleri sonrası saygın ve demokratik olmaktan çok uzaktı, bir siyasal diktatörlük ortamını yansıttı. 27 Mayıs darbesi ise özgürlük, demokrasi, kurumlar, hukuk sistemi gibi alanlarda büyük yenilikler getirdi. Bu dönemde üniversitelere özerklik getirildi. YÖK yasasıyla eski bağımlı üniversite kurumuna dönüldü.

Burada 27 Mayıs 1960 darbesinin temelinde subayların gelirlerinin 1950'li yıllardaki yetersizlik ve düşüklüğünün yattığı şeklindeki görüşümü yinelemek isterim. Bence sözünü ettiğim olumlu gelişmeleri yaratan esas etken de budur. Darbe sonunda subayların, bu arada memurların iktisadi durumları iyileştirildi. Subayların gelir artışları sonraki darbelerle de sürdü. Sonraki darbelerin niteliği de bu artışlara koşut olarak değişti.

12 Mart 1970 darbesi bu bakımdan bir ara durum, bir geçiş niteliğindedir. Başlangıç aşamasıyla önceki darbeye, sonraki aşamasıyla 12 Eylül darbesine bağlıdır. Dolayısıyla çelişik özellikler içerir. Öncesinde hiç olmazsa kısmen solcu nitelikte, sonrasında sağcı bir darbedir.

Sağcı görüş, en aşırı biçimiyle, 12 Eylül 1980 darbesinin temel niteliğidir. Özellikle yüksek rütbeli subaylar, A.B.D.nin de büyük desteğiyle, egemen iktisadi güçlerle bütünleşmişlerdir. Faşist bir askeri diktatörlük vardır.

Bu çözümlene sözkonusu darbelerde Mülkiye'de yaşananlara da ışık tutar. Fakülte'de 27 Mayıs darbesi belirttiğim olumlu gelişmeleriyle benimsenir. Bazı hocalarımız yeni anayasa hazırlama komisyonunda yer alır. Fakülte'de bazı hukukçular ayrı bir anayasa taslağı hazırlar.

12 Mart 1970 darbesinin etkileri, bahsettiğim iki döneminde farklı olur. Darbe ilk aşamasında Fakülte'ye olumlu bakar. Eski öğretim üyesi Atilla Karaosmanoğlu başbakan yardımcısı olur, ama ikinci safhada istifa etmek zorunda kalır. Bu ikinci aşamada bana çok acı veren olaylar yaşanır. Değerli arkadaşım, Fakültemizin Dekanı Mümtaz Soysal tutuklanır. Hocam Sadun Aren, sonraları adeta gedikli hale geleceği bir tutukluluk sürecine başlar.

Belirttiğim gibi, karanlık bir dönem olan 12 Eylül 1980 sonrasında akademik kadromuz sıkıntılar yaşadı. Birçok arkadaşım gibi ben de üniversiteden uzaklaştırıldım. Bu uygulamalar üzerine, bunları protesto ederek birçok değerli öğretim üyesi arkadaşım görevlerinden istifa ettiler. Ama bütün bu sıkıntılar bazı öğrencilerimizin yaşadığı güçlükler, işkenceler yanında çok önemsiz kalır, zikredilmeye değer.

Sizin çok sevilen bir hoca olduğunuzu duydum. Sizce iktisat dersleri nasıl verilmeli? İktisat eğitiminde yıllar içinde ne değişti?

Konuya geniş açıdan başlayayım. Gelir artışları, gelir dağılımı, toplumsal hareketlilik konularına değişik açılardan bakılabilir. Geleneksel iktisat kuramı Pareto ilkesiyle herkesin gelirinin birlikte artmasını ilke edinmiştir. Buna karşılık, uygulanacak politikaları ve gerçekleşecek büyümeyi bunlardan zarar

görebileceklerin bakış açısıyla değerlendiren yaklaşımlar da vardır. Bunlara göre, büyümeden zarar göreceğilerin az olması, korunması esas alınmalıdır.

Toplumsal hareketlilikte (mobilitede) de iki temel kavram vardır: Mutlak ve görelî toplumsal hareketlilik. Mutlak hareketlilik ekonominin toplam gelirinin artması sonucunda bütün kişi ve grupların gönenç (refah) artışlarının birlikte gelişmesini, artış dalgasıyla tüm kayıkların birlikte yükselmesini esas alır. Bence bu ilke hem geleneksel iktisat kuramının, hem de halkın benimsediği bir ilkedir. Görelî hareketlilikte kişilerin (hanehalklarının) gelir sıralanmasındaki durumlarının değişmesi sözkonusudur. Belirli kitlelerin, özellikle yoksulların ve düşük gelirlilerin gelirlerinin zenginler aleyhine artmasını savunan tür görelî hareketlilik bence eşitlik ve adalet gereklerine çok daha uygun bir görüştür.

İlgili bir nokta, gelir dağılımında, eşitlik arayışlarında yapılacak reform istem ve girişimlerinin nereden, alt gelir gruplarından mı, yukarıdan mı kaynaklanması gerektiğidir. Saygın bir görüş reformun alt gelir gruplarından gelmesini savunur. Bu görüş Türkiye’de 1970’lerde “gerçek sağcılar solcular, gerçek solcular ise sağcılardır” gibi ifadeler altında ileri sürülmüş ve tartışılmıştır. Çünkü Türkiye’de çoğunluğu oluşturan halk kesimlerinin sağcı eğilimde olduğu düşünülür.

Ben bu görüşe katılır, Türkiye’de reformların daima yukarıdan gelmesini eksik sayar, bunun alt gelir gruplarındaki halk kesimlerinden gelecek gelir dağılımında eşitlik sağlama istekleriyle tamamlanması gerektiğini düşünürüm. Aynı düşünce çerçevesinde Mülkiyeliliğin vazgeçilmez bir koşulu saydığım “kamuya hizmet” ilkesinin de aynı katkılarla desteklenmesini isterim.

Ama maalesef, eskiden beri alt gelir gruplarındaki halk kesimlerinin böyle bir istekleri olmadığını görürüm. Bu kesimlerin istediği daha eşit bir gelir dağılımını gerçekleştirmek değildir. Onlar eşitsizliğin sürmesine pek itiraz etmezler. İstedikleri, bu eşitsiz gelir dağılımında kendilerinin de ayrıcalıklı duruma geçmesidir. AKP iktidarı dönemi de bu görüşümü doğrulamıştır.

Alt gelir gruplarının toplumdaki eşitsizliklerden çok da rahatsızlık duymadıklarını gösteren bir sav The Economist dergisinin (November 7th, 2009: 27) sayısında yer almaktadır. Bu sava göre, eski komünist ülke elitleri güç ve servet alanlarındaki eski ayrıcalıklı durumlarını günümüzde de korumaktadırlar. Aynı kesimler eskiden övdükleri sosyalizmi değil, karşı oldukları kapitalizmi idare etmede çok daha iyi olduklarını kanıtlamış durumdadırlar.

Bu giriş açıklamalarını, en önemli toplumsal hareketlilik aracı saydığım eğitimin Türkiye’ye yukarıdan gelmiş olduğunu vurgulamak amacıyla veriyorum. Niyazi Berkes’in “Türkiye’de Çağdaşlaşma” kitabında da kaydedildiği gibi,

ülkemizde laik eğitim önce Mühendislik Yüksek Okulu'nda, sonra Tıbbiye ve Harp Okulu'nda başlamıştır. Alt eğitim düzeylerinde eğitim eski dinci niteliğini sürdürmüştür. Bu eğilim daha sonra Mülkiye Mektebi'yle sürmüş, yukarıda belirttiğim "kamuya hizmet" ilkesi oluşmuştur.

Eğitim ve öğretim, köylerden kentlere göç hareketleriyle birlikte, en önemli toplumsal hareketlilik aracıdır. Genel eğitimde geçmişte İmam Hatip Okulları'nın açılması bence çok sakıncalı bir olaydır. Son zamanlarda da büyük sorunların yaşandığı bilinmektedir. Sakıncalardan başka biri özel okulların yoğunlaşması, fırsat eşitliğinin büyük yara almasıdır.

Diğer bir büyük sakınca, eğitimin adeta sınavlara dönüşmüş olmasıdır. Bu herkesin vurguladığı bir sakıncadır. Bence daha önemli bir sakınca bu sınavların niteliğidir. Anket şeklinde sınavlar "doğru" eksenine oturtulmaktadır. Öğrenciler seçimlik sorularla tek doğruyu bulmaya yöneltilip şartlandırılmaktadır. Oysa, özellikle çoğulcu bir çağdaş demokratik toplumda tek doğruya yer yoktur. İnsanların farklı doğrularıyla birlikte, barış içinde yaşamaları uygarlığın ulaştığı en olumlu aşamalardan biridir.

Bence eğitim ve öğretimin bir disiplin sağlama, bir de kişileri geliştirme, gücünü ve ufkunu genişletme işlevi vardır. Bunlardan ilkinin eski dönem ve çağlarda daha önemli ve belirleyici olduğunu, son zamanlarda geliştirme işlevinin öne çıktığını düşünüyorum. İlk işlevden başlayarak, konuyu kısaca ele alarak devam ediyorum.

Bildiğim kadarıyla, işletme alanında ünlü bir guru olan, yakın zamanlarda ölen P.Drucker'in şöyle bir sözü vardır: "Geleceği öngörmenin en iyi yolu geleceği icat etmektir." Bu sözleri Drucker şirketler için söylemiştir. Aynı sözlerin geniş uygulama alanları vardır.

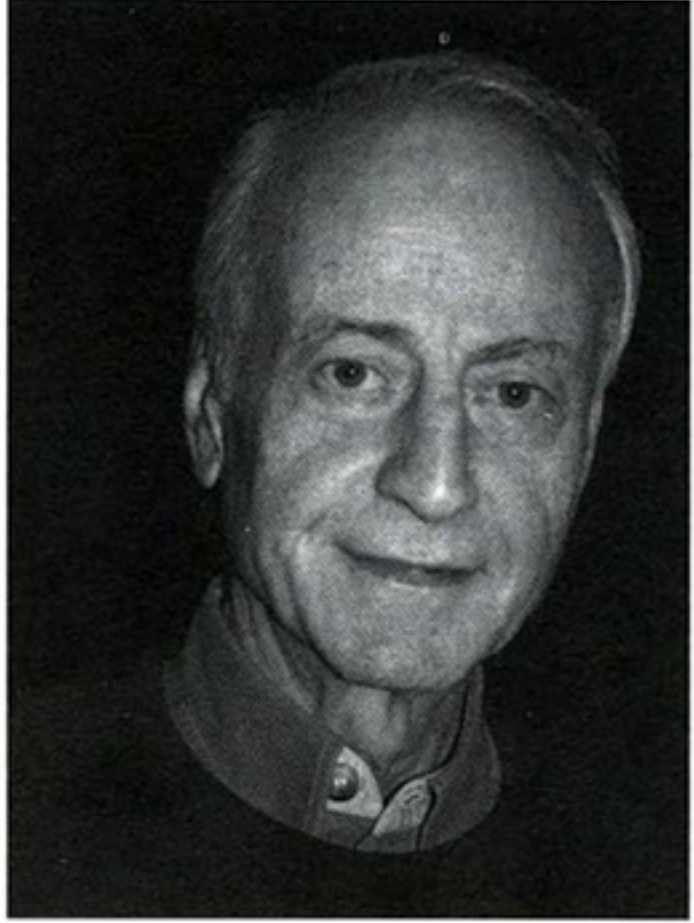
Eğitim ve öğretim bu alanlardan biridir. Eğitimle insanlar, özellikle gençler disiplin altına alınır. Çocuklar anne ve babalarının, toplum ise egemen sınıf ve güçlerin istediği şekillere sokulmaya çalışılır. Özellikle hurafelerle dolu eğitimin bu yöndeki katkısı çok önemlidir. Disiplin sağlama yönüyle eğitim ve öğrenimin genellikle yarardan çok zararı olur.

Dünyada ve 19. yüzyıl Osmanlı döneminden başlayarak Cumhuriyet döneminde Türkiye'de eğitimin insanı geliştirme şeklindeki ikinci işlevi giderek artan ölçülerde öne çıkmıştır. Eğitimin ve öğretimin çok önemli sorunları vardır. Ben burada bunlar üzerinde durmayacağım. Yalnızca, bu işlevle ilgili olarak, iktisat eğitimi alanında bazı noktalara değinmekle yetineceğim.

Önce iktisat eğitimi alanında sağlanan büyük gelişmeleri belirtmek istiyorum. Bu alanda bilgisayar, internet gibi yeni teknolojilerden de yararlanılarak büyük

gelişmeler sağlanmıştır. Öğretim üyelerinin kalitesi yükselmiş, araştırma ve yayın sayısı çok artmıştır. Bunların sonucu olarak bugün öğrenciler bizlere kıyasla çok daha bilgili yetişmektedir. Ayrıca Türkiyeli 12-13 bin öğrenci A.B.D.de okumakta, oranın büyük eğitim olanaklarından yararlanmaktadır.

Öte yandan, şu olumsuz etkenler de vardır: Herşeyden önce, günümüzde genel ortam çok sağlıksızdır. İktisadi ortam risk üstlenmenin adeta yüceltiildiği, sürekli yeni mali araçların oluşturulduğu, üretimin değil finansal hokkabazlığın ve kumarın egemen kılındığı bir niteliğe bürünmüştür. Eski genel adalet ilkeleri yerlerini gerçeklerin ufalanıp dağıldığı, sinizmin, nihilizmin, sağlıklı kutsallara alaycı bakışın egemen olduğu, her saygın ilkenin sürekli didiklendiği olumsuz, sağlıksız eğilimlere terketmiştir. Bu durumun geçmişte de yaşandığını, geçici olduğunu, yerini çok daha sağlıklı ortamlara bırakacağını düşünüyor ve diliyorum.

İktisat alanında olumsuz bir etken, üniversite eğitiminde iktisat biliminin Neoklasik İktisat Kuramı'yla özdeşleştirilmesidir. Oysa, eskiden beri iktisat alanında Marxçı, kurumcu iktisat okulları gibi kuramlar vardır. Bunlara aşağıda belirteceğim yeni yaklaşımlar eklenmiştir. Özellikle ilk sınıflarda iktisat eğitimi bütün bunlar kapsanarak verilmelidir.

İktisat eğitim ve araştırmalarında matematiği egemen kılma eğilimi vardır. Matematiğin büyük katkısı yadsınamaz, ama yalnızca matematiğe dayanmak çok sakıncalıdır. İktisat alanı psikoloji, sosyoloji, tarihsel ve kurumsal olgular gözönüne alınmadan doyurucu biçimde açıklanamaz.

İlgili, belki daha önemli bir konu, iktisat biliminin adeta bir tekniğe dönüştürülmesidir. Bu davranışın en büyük sakıncaları bilimin, araştırmanın bilinçsiz, otomatik süreçlere sokulması halinde yaşanmaktadır. Bilgisayarda mevcut, birkaç düğmeye basılarak ulaşılabilen teknikler; birtakım ekonometrik

sınama ilkeleri; nitelikleri, sağlıkları hakkında yeterli bilgiye sahip olunmayan veri kümeleri kullanılarak bulgulara ulaşılmaktadır. Sonuç, birbirlerine ters bulgularla bir kaos ve belirsizlik ortamının yaratılmasıdır.

Diğer bir önemli sakınca, günümüz iktisadına egemen olan A.B.D. iktisat anlayışının giderek daha fazla uzmanlaşma eğilimidir. Bu uzmanlaşma, kapsayıcı bir bilim olması gereken iktisadı çok daraltıp kısırlaştırmaktadır. Bence, A.B.D.de ortaya çıkan son bunalımın temel bir nedeni de özellikle finans alanındaki bu dar iktisat anlayışıdır. A.B.D.deki eğitimleriyle dönen doktoralı genç öğretim üyeleri bu sakıncalara çok daha açıktır.

Hocam bugün neler yapıyorsunuz? Akademi dışında, örneğin özel yaşamınızda?

İsterseniz sorunuzun özel yaşamla ilgili kısmını kısa keseyim. Özel yaşamım çok yeknesaktır. Birçokları için bu yaşamda ilginç bir yan yoktur. Ama bugün kütüphanelerde çalışarak, yazarak geçirdiğim bu yaşam biçimi bence çok doyurucudur. Her sabah yeni bir merakla, yeni bir araştırma sorunuyla uğraşmak bana mutluluğun kendisi gibi görünmektedir. Akademik mesleğin en doyurucu yanı da budur sanıyorum. Emeklilikte çalışmalarınızı daha da yoğun biçimde sürdürebiliyorsunuz. Çalışmanın sonuçlarından, ürünlerinden çok, kendisi önemli oluyor.

Bence olaylara bilimsel yaklaşım yaşamın en temel yöntemi olmalıdır. Bu yaklaşımın özü geçici hipotezler oluşturmak, bu hipotezleri yaşamın verileriyle sınyayıp değerlendirmek, yanlışlanan hipotezler yerine yenilerini koymaktır.

Burada vurgulanması ve aşılması gereken iki sınırlama vardır. Bilimsel olanlar dahil her bakış açısı, her hipotez birtakım varsayımlara dayanır. Bu varsayımlar sürekli biçimde sorgulanmalı, geçerli olmadığı görülen varsayımlar ayıklanmalıdır.

İkinci nokta her bilimin belirli, alışılmış, güvenilir sayılan yol ve yönteminin bulunduğudür. Örneğin, ekonometride t ve F dağılımlarına dayanan sınama kuralları güvenilir kabul edilen yöntem biçimleridir. Bunların çok bilinçli biçimde kullanılmadığı şikayetleri yaygındır. Benim burada söyleyeceğim başka, çok daha önemli bir konudur.

Sözkonusu yöntemler bilinçli şekilde de kullanılsa daima geçerli olamaz. Çünkü güvenilir sayılan yollarla ulaşılan sonuçlar her zaman geçerli olmaz. Geçerli, geliştirici olgulara ulaşabilmek için bu yöntemlerin dışına çıkmak, bunların gözardı ettiği, bir tarafa ittiği veri ve olaylar üzerinde yoğunlaşmak gerekir.

Bütün bu açıklamaların temelinde olayları tam olarak anlayamadığımız, anlamış olsak bile herşeyin sürekli değişme, başkalaşma, çeşitlenme süreci içinde bulunduğu olguları yatar. İçinde yaşamakta olduğumuz dünya ve özellikle toplum yaşamında bilimsel de olsa her bulguyu dogmatik bir niteliğe büründürmek kadar tehlikeli bir yol yoktur. Ortak anlaşmayla oluşmuş bu dogmalarla savaşmak gerekir. Bu savaşta gözardı edilen ayrıntılar, gürültü sayılan sinyaller, veriler önem kazanır; olaylara farklı bakabilen kişiler çok daha etkin olur.

Bu bilimsel yaklaşıma uygun olarak akademik ve bilimsel yaşamımda aşağıdaki temel ilkeler egemen olmuştur: i) Sürekli yeni arayışlar içinde olmak, ii) yaptığım, okuduğum herşeyi eleştirmek; yöntem ve bilimsel felsefe konularına ağırlık vermek, iii) değişmenin doğanın, yaşamın özü olduğunu kabullenmek.

Bilimsel yaşamımda şu temel değişimleri yaşadım: i) Bilimde kesin sonuçlara ulaşmak ne olanaklı, ne de yararlıdır. Herşey kesin olsaydı yaşam ne kadar sıkıcı olurdu. ii) Her kişi, her olay, her doğru koşulludur; kişiye, zamana, ortama bağlıdır; biriciktir. Çoğu zaman doğru ile yanlış içiçe geçmiştir. Bazı durumlarda yanlış doğrudan daha yararlı ve verimlidir. iii) Düzen oluşturmak, kategorileştirmek, yasalar ve teoremler bulmak geniş ölçüde bir insan özelliği, gereksinimdir. Doğada, toplumda, yaşamda böyle bir düzenlilik yoktur. Belirsizlik çok daha yaygın ve belirleyicidir.

iv) Her olay çok-boyutlu ve karmaşıktır. Çok yinelediğim gibi, işin temeline inilmeye çalışıldığında açıklığa, kesinliğe ulaşılmaz; tersine, karmaşıklık, belirsizlik artar. v) Bu niteliğiyle olayları açık, az sayıda nedenle açıklamak zordur; aynı değişkenlerin birbirine ters sonuçları olur; genellikle gözardı edilse de çok neden vardır. Nedenler birbirleriyle, daha önemlisi nedenlerle sonuçlar içiçe geçmiştir. Dolayısıyla, her olaya neden aramak bazen umutsuz bir çabaya dönüşebilir.

İktisat bilimi alanındaki yaklaşımım da doğal olarak bu çerçevede oluşup gelişti. Bu çalışmalarımın daima iki eksenini oldu: i) Kuramsal, ii) uygulamalı araştırmalar. Kuramsal çalışmalarımın aşağıdaki temel gelişme ve değişimler oldu.

Asistanlığımın ilk dönemlerine iki kuramsal gelişme egemen olmuştur: O zamanlar yeni olan Keynes kuramı ve büyüme kuramı ve modelleri. Tabii, bu konularla ilgim bugün de sürmektedir.

Keynes kuramında da, büyüme modellerinde de aşağıdaki özellikler baskındır: Bunlar i) gelişmiş ülkelere aittir, doğal olarak onların bakış açısıyla oluşturulmuştur, ii) olaylara genel, makro ekonomi açısından bakarlar. Bunların iii)

dayandığı kavramlar geniş ölçüde belirsizdir, iv) sağlıklı biçimde belirlenmeyen, ölçülmeyen değişken kümelerinin boyutları da çok dar ve yetersizdir.

Bu nedenlerle kalkınma modellerine başvurma, inceleme yoluna gittim. Makro yaklaşıma uymayan, bence çok temel konular olan gelir dağılımı, iş ve işsizlik sorunlarını sürekli biçimde araştırdım. Kavramları belirginleştirmek başlıca kaygılarım içinde yer aldı. Çeşitli rant gruplarının varlığı, bu grupların kalkınma girişimlerini köstekleyebilecek davranış ve politikaları son zamanlarda üzerinde yoğunlaştığım konulardan biridir.

Büyüme modellerinde, Genel Denge Kuramı'nda yer almayan, varsayımlarla geçiştirilen artan getiri ve dışsallıklar benim için çok önemli oldu ve olmaya devam ediyor. Ükelere özgü özellikler, tarih, kurum ve kurallar, gelenek ve ilkeler de çok belirleyicidir.

Bu son nokta, son yirmi yılda ağırlık kazanan bir tür büyüme yaklaşımında tümüyle gözardı edilmektedir. Bu çalışmalarda uluslararası değişken ve verilere dayanan bir yaklaşım izlenmektedir. Değişkenlerin gelişmiş, gelişmemiş her tür ülkede aynı olduğu, aynı biçimde değerlendirilip ölçüldüğü varsayılmaktadır. Değişkenlerin (örneğin Türkiye'de ulusal gelir kavramının) aynı ülkede bile sürekli biçimde değiştiği bir ortamda bu yaklaşımın çok anlamsız olduğu bellidir.

Sonraki aşamada matematik, istatistik, oyun kuramı, doğrusal programlama, ekonometri konuları üzerinde yoğunlaştım. Bunlar, tabii, Fakülte'nin ders programlarıyla ilgili idi. Bu çalışmalarında karşıma çıkan en önemli sorun, aşağıda ele alacağım iktisadi veri konusuydu.

Matematiğe ağırlık veren çalışmalarımın 1970'li yılların ikinci yarısında yoğunlaşan kısmında "Genel Denge Kuramı" adlı kitabımı yazdım. Bilindiği gibi, özellikle sağcı iktisatçılarda bu kuramın iktisat biliminin temelini oluşturması gerektiği görüşü savunulur. Çünkü kuramın sağlam temellere oturduğu düşünülür. Ben bu görüşe hiç katılmam. Bu kuramın, sağcı iktisatçıların saldırı hedefini oluşturan Keynes kuramından daha güçlü bir temele oturduğu görüşünü tümüyle anlamsız bulurum.

Uygulamalı çalışmalarımın kaynağında yukarıda belirttiğim veri sorunu yatar. Önceleri bu sorunun Türkiye ile sınırlı olduğunu düşünmeye meylediyordum. Bu boşluğu giderebilmek için veriler oluşturma yoluna gittim. Değerli arkadaşlarımla birlikte gelir dağılımı, ulusal gelir, işlendirme (istihdam), ücretler, işsizlik verileri elde edip yayınladım.

Son yıllarda iki alan üzerinde yoğunlaştım. İlk alan iktisat bilimindeki yeni gelişmelerdir. Bunlar arasında evrimci ekonomi, davranışçı ekonomi, davranışçı finans, deneyci ekonomi, yeni kurumsal ekonomi gibi kuramlar var. En çok önem verdiğim konular ise nöro-ekonomi, enformasyon ekonomisi ve özellikle karmaşıklık kuramıdır. Yakında bu konuları içeren bir kitabı yayınlamayı tasarlıyorum.

Bu yeni yaklaşımımınla daha çok psikoloji, sosyoloji, beyin araştırmaları, evrim kuramı gibi, matematiğin çok yoğun biçimde kullanılmadığı alanların katkılarına gözönüne almaya çalışıyorum. İktisatçıların bu alanların katkı ve işbirliğinden de büyük yarar sağlayacaklarını düşünüyorum.

Son yıllarda üzerinde çok durduğum ikinci alan Türk ekonomisinin yaşamakta olduğu sorun ve bunalımlardır. Bunların Türk ekonomisinin geleceği üzerine büyük tehlikeler yüklediğini düşünüyorum. Bu tehlikelere dikkat çekmeyi görev sayıyorum. Böyle düşündüğüm için, uzmanı olmadığım finans konularını da inceliyorum. Görüşlerimi Mülkiyeliler Birliği, Türkiye Ekonomi Kurumu yayınları, internet siteleri ve konferanslarında ve bazı dergilerde açıkladım ve açıklıyorum.

Bunların ötesinde, bugünkü ve gelecekteki amacım “Türk iktisadı”nı oluşturmaktır. Böyle özgün bir ürün yaratmadan, enazından bunun temellerini oluşturmadan, bilimadamı olarak bana düşen görevi tam olarak yerine getirmemiş olacağımı düşünüyorum.

Hocam çok teşekkür ediyorum bize zaman ayırdığınız için. Son olarak söylemek istediğiniz bir şeyler var mı?

Yanıtlarımı geçmişteki üniversite girişimimize dikkat çekerek tamamlamak istiyorum. Fakülte'deki son yıllarımda, Mülkiye'yi üniversite yapma çabaları çalışmalarımın odak noktalarından biri oldu. Birçok girişimde bulunduk. Bunlar arasında, Gölbaşı'ndaki 107 hektarlık kamu arazisini Fakülte'nin mülkiyetine geçirdik. Bildiğim kadarıyla, üniversite yerleşkesi yapmayı tasarladığımız bu geniş alan sonraki Fakülte yönetimlerinin ilgisizliği nedeniyle Fakülte'nin kullanabileceği bir yer olma özelliğini yitirdi. Genç Mülkiyelilerin bu üniversite girişimini destekleyip gerçekleştirmelerini dilerim. Bu girişimlere elimden geldiğince katılacağımı belirtmem gerek yok.